

Guthrie (Mouraviev).³ Меѓу другото, се забележува и за несоодветната употреба на термините од типот на *психологија*, *теологија* или *есхатологија* кои делуваат анахроно применети на Хераклит. Кон ова, авторот на овие редови би можел да ја додаде и недоволно конзистентно изградената идејна (философска) подлога што во интерпретацијата остава простор за *ad hoc* решенија.

Сепак, на добар дел од овие критички забелешки може да им се даде и соодветен одговор. Неоспорно е дека тематското групирање на фрагментите остава впечаток на субјективен пристап (оттука и нивната нумерацијата не може да претендира на општоприфатеност како онаа на Diels, водена од формален критериум), но таа сепак носи белег на оригиналност. Емендациите *metri causa* во најново време се покажаа делотворни и оправдани, дури и повеќе одошто можеби Марковиќ верувал (сп. Mouraviev). Замерката за неговата преголема приврзаност кон *main stream* во истражувањето на Хераклит во XX век од своја страна укажува индиректно и на некои доблести на книгата на Марковиќ. Имено, дури и неговите најголеми критичари признаваат дека тој е вонредно информиран во хераклитовските студии и дека при толкувањето ги консултира сите релевантни автори. Таа одлика како да укажува на основната цел што Марковиќ си ја задал - да напише книга за Хераклит која ќе ги сумира сите дотогашни искуства на научното иследување од оваа област. Без да навлегуваме во проблемот за оригиналноста во секој посебен случај, неоспорно е дека *Heraclitus: Editio maior* е успешна критичка синтеза на сите дотогашни знаења за Хераклит и како таква претставува значаен ориентир за секое натамошно истражување. И покрај тоа што денес сме сведоци на излегување на едно далеку пообемно и систематско издание на Хераклит (Mouraviev), книгата на Марковиќ останува незаменлив и неодминлив прирачник кој на збиен начин ги дава Хераклитовите фрагменти во контекст, придружени со информативен коментар. На крајот, треба да се поздрават потегот на издавачот Academia Verlag и на уредниците на International Pre-Platonic Studies (J. Barnes, R. Ferber и L. Rossetti) во чија серија книгава излегува како втори том.

Витомир Миџевски
Философски факултет, Скопје

HELLMUT FLASHAR (Ed.), *Die Philosophie der Antike*. Band 3: *Ältere Akademie. Aristoteles. Peripatos*. 2., durchgesehene und erweiterte Auflage (*Grundriss der Geschichte der Philosophie* begründet von F. Überweg. Völlig neu bearbeitete Ausgabe herausgeben von H. Holzhey). Schwabe Verlag, Basel 2004; pp. XIII + 747; 8°.

Во еден од поранешните броеви на *Жива Анџика*, по повод објавувањето на двете свески од четвртиот том на ова издание, посветени на хеленистичката философија, имавме можност да укажеме и на неколку негови општи карактеристики. Овојпат само ќе пот-

³ Сп. S. Mouraviev, *Heraclitea: Présentation de l'édition*. Academia Verlag - Sankt Augustin, 1999; p.10.

сетиме на несомнено високото место што овој преглед на историјата на философијата го има во светот. Изданието *Grundriss der Geschichte der Philosophie* основано од германскиот философ F. Überweg уште во далечната 1863 г. со време прерасна во најобемна општа историја на философијата што воопшто е публикувана, покривајќи го целиот период од Антиката до почетокот на XX век. Денес Überweg е синоним за еден вид енциклопедиска историја на философијата која е стандардно дело за генерации научници, професори, студенти и за сите оние што имаат потреба од темелни и објективни информации од оваа област.

Книгава што ја прикажуваме претставува трети том од предвидените пет тома посветени на античката философија (Хелада и Рим), а е дел од генералниот проект на обновено издание на оваа општа историја на философијата во повеќе од 30 тома. Нејзиното последно издание е во 1983 г., а сега, иако ја задржува истата концепција и начин на приказ, донесува и низа измени и подобрувања во детали. Како што е истакнато во насловот, таа обработува три крупни теми: Старата Академија, Аристотел и Перипатетиците.

Автор на првата глава посветена на Старата Академија (стр. 1-165) е Hans Krämer, еминентниот познавач на Платон и значаен претставител на Тибингеншката школа која на современите платонистички студии им даде сосема нова насока во поглед на истражувањето на т. н. "непишано учење" на античкиот философ. Самиот тој избор доволно зборува за реномето на ова издание, меѓутоа веднаш треба да се рече дека и покрај силно профилираниот пристап на авторот, на дело останува да важи општиот стремеж на "Überweg" кон објективност. По уводниот текст во кој се укаува на значењето, организацијата и политичката улога на Академијата како институција, следуваат поединечни прикази на делото и учењето на нејзините покрупни претставители: Спевсип, Ксенократ, Евдокс од Книд, Хераклид од Понтос, Филип од Опунт, а потем и преглед на посетните имиња од доцната фаза. Во однос на поранешното издание, прво паѓа в очи поголемиот простор кој е посветен на оваа тема, а потоа се забележува и појавата на новообјавени фрагменти. Посебно, делото на Ксенократ е подложено на нова анализа, а потем се издвојува и проширената обработка на Хераклид од Понтос.

Во втората глава, Hellmut Flashar пишува за делото и учењето на Аристотел на повеќе од 300 страни (167-492). Прво доаѓа многу корисниот приказ на најновата состојба во изучувањето на Аристотел (покрај историскиот осврт на толкувањето на Аристотел од почетокот на XX век, се дава и кус осврт на интерпретацијата на неговото дело по периоди). Потоа се изложува проблемот со пренесувањето на Аристотеловите списи од Антиката наваму како и нивните нововековни критички изданија и преводи сè до наши дни. По концизниот приказ на животот на Аристотел (и изворите на податоци) следи содржинската презентација на сите поединечни дела на овој антички философ, за да потем се премине на главната тематска целина - толкување на учењето според стандардниот тематски модел (277-406). Посебно е интересно последното поглавје посветено на животот на делото на Аристотел по смртта на философот и неговото влијание низ вековите. Патем да одбележиме дека добар дел од овие

поглавја се сосема одново напишани со оглед на промените што се случуваат при пристапот кон Аристотел во изминативе децении.

Третата глава е посветена на перипатетичарската школа и нејзината историја се следи до почетокот на Римското царство. Во однос на поранешното издание приказот е мошне проширен, а тоа главно се должи на група од тројца автори: Fritz Wehrli, Georg Wöhrle i Leonid Zhmud - Л. Жмуд од Санкт Петербург). Според воспоставениот образец, по општиот осврт се прикажува делото на: Теофраст, Евдем од Родос, Дикеарх од Месена, Аристоксен од Тарент, Деметриј од Фалерон, Аристарх од Самос и др. На крајот доаѓаат поглавјата кои ги прикажуваат авторите што на некој начин биле поврзани со перипатетичарите како и завршниот приказ на школата во првиот век пред наша ера.

Следејќи го енциклопедискиот принцип на излагање, книгата ја задржува структурата што "Überweg" веќе одамна ја има востановено. По почетните статии посветени на биографијата на односниот философ и стегнат *Vorschungsbericht*, обично доаѓа прегледот на делата (всушност многу корисен детален содржински преглед на објавените списи на философот што се обработува, честопати и на такви што тешко се наоѓаат) како и список на изданијата на тие дела од Антиката преку Средновековието до најновите критички изданија. Кон овој список се надоврзува и набројувањето на преводите при што, мошне значајно да се спомене, се води сметка да се наведат не само преводите на поголемите западни јазици, туку и на останатите, на пример на словенските и некои надвор од Европа, со што се разбива карактеристичниот европоцентристички образец на презентација.

Интерпретацијата на учењето на философот, како што рековме, главно се води од начелото на објективноста, но таа всушност недостижна цел, главно се сведува на запазување на поистакнатите интерпретативни токови и школи од нашето време. Посебно внимание заслужуваат поглавјата посветени на влијанието на позначајните философски учења, на нивната рецепција, критика и творечка интерпретација.

Библиографскиот материјал заема истакнато место. Освен споменатата библиографија на примарната литература, дадени се исцрпни библиографии на секундарните извори чија обемност може да се сфати доволку ги наведеме конкретните бројки; на пример, секундарната библиографија кон Аристотел содржи 2790 единици дадени од 407 - 492 страна во две колони.

To the end, lets give a brief conclusion in English. Keeping its standard encyclopedic principle of objective and informative presentation (with exhaustive and carefully made bibliographies), combined with modern and profound interpretation by competent authors, this volume deserves its high respect as an indispensable work for students, but also for specialists of ancient Greek philosophy.

Витомир Митевски
Филозофски факултет, Скопје